

Katalikiškosios srovės moterų ieškojimai žurnale „Aidai“

Šio darbo tema yra katalikiškosios srovės moterų ieškojimai egzilyje 1947- 1960 metų laikraščio „Aidai“ straipsniuose. Peržiūrėti visi tuo laikotarpiu moterų rašyti straipsniai, o taip pat ir vyrų rašyti straipsniai apie moteris. Laikotarpis pasirinktas todėl, kad buvo įdomu pažvelgti ko moterys ieškojo atsidūrusios svetimame krašte iki 1960 m., kada JAV sustiprėjo feministinio judėjimo nuotaikos, keitusios įsisenėjusį moters stereotipinį įvaizdį, kuris turėjo paveikti ir ten gyvenančias lietuves.

Nebūtų galima teigti, kad moterų išėivijoje mažiau nei vyrų, tačiau aiškiai matoma vyraujanti vyriška pozicija. Peržvelgus tuometinius spaudinius natūraliai kyla klausimas kodėl gi tų moterų mažiau? Ar jų buvo mažiau realiu skaičiumi? Apie ką moterys rašė? Kokia moteris buvo išėivijoje? Kokią ją matė kiti? Kaip moterys jautė emigraciją? Ar jos kitaip jautė ją nei vyrai? Ar jos tyliai viduje ieškojo atsakymų, kurie nedavė ramybės visai lietuvių tautai? Taip, klausimų čia daug daugiau nei būtų galima tikėtis atsakymų, ir daugiau nei tų atsakymų bus, tačiau ieškoti jų verta.

Peržvelgus visus straipsnius natūraliai kyla jų skirstymas į tris grupes: vyrų straipsniai apie moteris, moterų kūrybos aptarimas, recenzijos ir moterų straipsniai. Iš šių trijų grupių bus stengiamasi išskaityti ko ieškojo moterys.

Taigi, jau pirmasis vyrų rašytas straipsnis¹ apie moteris užduoda klausimą, kur dingio moterys istorijoje? S.Sužiedis straipsnyje *Moterys po istorijos dulkėmis* išaukština moterį pavyzdžiais parodydamas nuo antikos laikų jos dalyvavimą istorijos vingiuose ir parodydamas neabejotiną jos įtaką visiems svarbiausiems žmonijos įvykiams. Tačiau kaip autorius teigia „nedaug pastebime iškilėsnų moterų²“ ir nors „moterys yra visur šalia vyrų, net pačiuose reikšmingiausiuose įvykiuose, kuriais plazda mūsų gyvenimas, bet kai jis susemiamas į istorijos knygas, moteriški vardai pranyksta³“. Todėl autorius kelia klausimą „O kur moterys? Kokią jos turi vietą toje istorijos karalystėje?⁴“. Pasak autoriaus labai didelę, kadangi „jos labiau iš savės negu iš knygų perteikia kartų kartoms gyvą praeities dvasią, tautų tradicijas ir siekimus, jos charakterį ir polinkius- tą gyvą tautos pulsą, kuris švytuoja kartu su jų širdies plakimu⁵“. Taigi matome, kad moteris yra lietuviybės nešėja per kartų kartas ir jos perdavėja, be kurios nebūtų tokios didelės meilės ir pasiaukojimo

---

¹ S.Sužiedis *Moterys po istorijos dulkėmis*, 1948 04 13, www.aidai.us

² Ten pat

³ Ten pat

⁴ Ten pat

⁵ Ten pat

vardan Lietuvos, nes „moterys pasireiškia daugiau savo nepastebima įtaka- savo širdimi ir jausmais, savo veikimu iš šono⁶“, o „moteriškos dvasios sunokintos idėjos išsilieja vyrų darbais bei žygiais, meno ir mokslo kūriniais, karų aidais ir net politiniais aktais. <...> Kartais vyrai tikrai išvysto ir sukonkrečina moterų mintis⁷“. O kad moterys mažiau būna žinomos, autorius teigia, kad joms tikriausiai „mažiau negu vyrams rūpi palikti kartų kartoms, savo vardą ir virpinti juo palikuonių lūpas⁸“, tačiau iš tikro „moterys istorijoje žymiai daugiau reiškia ir pasireiškia, negu paprastai rašoma⁹“. Čia autorius norėdamas įrodyti moters vaidmens svarbumą mini pavyzdžius moterų, kurios turėjo labai didelės istorinės reikšmės (tokias kaip Kleopatra, karalienė Viktorija, Elžbieta, Maria Stiuard ir kt.), taip pat nepalikdamas nuošalyje ir eilinių moterų, kurios „savo kraštą yra gynusios ir išlaikiusios namų dvasia, o ne kalaviju¹⁰“. Galų gale autorius pateikia ir šventomis paskelbtų moterų pavyzdžius, taip parodydamas jų įtaką ne tik jau minėtiems politiniams, kultūriniais, šeimyniniams reikalams, bet taip pat ir religiniams. Galiausiai autorius teigia, kad moteris negali būti tik už vyro nugaros, nes ji per daug yra reikšminga, nes nuo jos ir prasidėjo visa žmonijos istorija, kada „moteris prikalbėjo vyrą nurašyti pažinimą pikto ir gero¹¹“.

Kitame „Aidų“ straipsnyje A.Maceina bando išryškinti moters kaip motinos, žmonos ir moters heteros bruožus. Aptardamas kiekvieną iš jų autorius teigia, kad „moteris mums pasirodo ne tik rūpestinga globėja, ne tik nesuskaitomų žmonijos kartų palaikytoja, bet paties žmogiškumo nešėja bei skleidėja tiek atskiro asmens, tiek ir bendruomenės gyvenime¹²“. Moteriškumą autorius įvardija kaip vienintelį žmogiškumą, be kurio tiesiog neįmanomas sveikas gyvenimas, o tik egzistavimas, todėl jis tarsi ragina moteris išeiti į viešumą, kadangi net pats „pasaulis pavargo vyriškosios dvasios racionalizme ir siaurume. <...> Jis šaukiasi moters, kuri savo meile apvalytų įsisiūbavusią laukinę jėgą, kuri savo globa bei rūpesčiu išgelbėtų šaltą ir beširdį heroizmą, kuri sava kūryba statytų naują žmogų ir naują gyvenimą¹³“ ir pasak autoriaus tik moteris tai galinti padaryti, nes „moters rankos yra nuostabiai palaimintos, nes joms ir patikėta žmogiškosios asmenybės kūryba¹⁴“.

Taigi jei iš pradžių matomas moterų gyrimas ir jų drąsinimas reikštis ir būti aktyvioms kuriant ir saugojant lietuvybę išėivijoje, tai vėliau prasideda straipsniai su apmąstymais kas yra atsitikę moterims, kodėl jos tarsi prapuola kasdieniniuose rūpesčiuose ir tik retkarčiais išėina į

---

⁶ Ten pat

⁷ Ten pat

⁸ Ten pat

⁹ Ten pat

¹⁰ Ten pat

¹¹ Ten pat

¹² A.Maceina *Motinos dienos prasmė*, 1948 05 14, www.aidai.us

¹³ Ten pat

¹⁴ Ten pat

šviesą. Ir mano manymu čia prasideda jau ieškojimai moters išėivijoje. Ieškojimas išaukštintos moters, kuri kažkur dingo pakliuvus į naują šalį, pradėjus gyventi naują gyvenimą. Todėl čia dr.A.Šerkšnas teigia, kad „neturėjimas kuo rūpintis, nesugebėjimas niekuo rūpintis, ar nenorėjimas niekuo rūpintis- tai keliai į žmogaus menkavertystę¹⁵“ ir kadangi „moteris gyvena žmonių reikalais¹⁶“ tai ji nėra menkavertė, tačiau „begyvendama ir besirūpindama savo ir kitų reikalais, moteris greičiau peržiangia normalių rūpesčių ribas ir pasijunta „nesusitarianti su savimi“¹⁷. Autorius šiuose „nesutarimuose su savimi“, kuris ko gero yra ir mažo reiškimuose visuomeniniame gyvenime padarinys, išvelgia auklėjimo klaidas, kadangi „auklėjimas šiandiena moterį formuoja tik kaip žmoną ir kaip motiną, visai nekreipiant dėmesio į tai, kad ji pirmiausiai yra žmogus¹⁸“. Dar vieną blogybę autorius išvelgia ir kasdieniniame gyvenime, teigdamas, kad „moteris yra šių dienų industrinės civilizacijos auka¹⁹“ ir kad ji yra „visai bejėgė susigaudyti šių dienų chause“ nes „išsivysčiusi madų industrija užhipnotizavo moterį, paraližiavo jos savęs pajautimo galias <...>²⁰“. Autorius išvelgdamas situacijos rimtumą straipsnyje ragina moteris „susikaupti ir suprasti, kad reikia grįžti vėl pačiai į save²¹“, nes visi „žmogaus dvasiniai trūkumai ir nenormalumai daugiausia kilę iš to, kad žmogus šiandieną sunkiai pajėgisa patenkinamai apspręsti save gyvenamoje aplinkoje²²“.

V.Kavolis teigia, kad „merginų rašomi straipsniai kur kas inteligentiškesni, negu vyrų<...>²³“, tačiau „du labiausiai prarasti kūrybinių išteklių rezervai žmonijos istorijoje yra buvę žemutinės klasės ir visų klasių moterys. Ir vieni ir kiti nedavė, ko būtų galėję duoti²⁴“. Čia jis išvelgia, kad kalta dėl to tikriausiai modernioji civilizacija, „kuri esanti daugiau vyriška, negu bet kuri ankstesnė²⁵“. Tačiau nežiūrint į tai koku laikotarpiu moterys rašo vistiek „moterų darbai kaip tik tuo ir yra žymūs, kad, kiek jie bereikalautų pastangų, juose visada palieka vietas ir jausmams. Tokie darbai daugiau duoda žmogiško atlyginimo, negu sausi ir specializuoti vyrų darbai²⁶“.

Antrajai grupei priskirti straipsniai yra moterų kūrybos, novelių ir eilėraščių rinkinių, apžvalginiai straipsniai, recenzijos. Nesigilinant į literatūrinius dalykus, o bandant rasti moters

---

¹⁵ A.Šerkšnas *Moteris šių dienų rūpesčiuose*, 1952 11 09, www.aidai.us

¹⁶ Ten pat

¹⁷ Ten pat

¹⁸ Ten pat

¹⁹ Ten pat

²⁰ Ten pat

²¹ Ten pat

²² Ten pat

²³ V.Kavolis *Moterų problemos New Yorke ir kitur*, 1959, Nepriklausomųjų kelias, Vilnius, 2006

²⁴ Ten pat

²⁵ Ten pat

²⁶ V.Kavolis *Vyriškumo pavojai*, 1959, Nepriklausomųjų kelias, Vilnius, 2006

apraiškų straipsniuose, matoma, kad moterų poezija mažai skiriasi nuo vyrų poezijos²⁷ ir turi vyrišką ženklą, kadangi „būti dideliai lyriškai ir giliai moteriškai moteriai yra labai sunku <...>“ o tas vyriškas ženklas „, duoda joms jėgos prasiskverbti ir į platesnes būties sritis ir atspindėti bendrai žmogiškuosius, ne tik moteriškuosius, būties spindulius²⁸“. Moterims taip pat nesvetimi ir tėvynės reikalai, apie kuriuos jos dažniau poezija nei intelektualiniais tekstaais kalbėdavo. Tuo pačiu pasidžiaugiama, kad moteris tokiu būdu „, puoselėja lietuvišką žodį su tokia meile ir pasišventimu, kad šiandien mūsų moterų lyrika yra pasiekusi didelės kultūros ir aukštos meninės vertės²⁹“.

Kadangi moterų tekstų nepalyginamai yra mažiau, sunku tiksliai pasakyti ko moteris ieškojo išėivijoje, tačiau galima bandyti atsakyti į šį klausimą žvelgiant į tai kas joms buvo aktualu, į tai apie ką jos rašė. Taigi be poezijos ir kitų literatūrinių kūrinių, moteris rašė apie politiką, esamą padėtį visoje Europoje ir apskritai pasaulyje. Vienas iš moterų ieškojimo dalykų buvo gyvenimo tikslo paieškos. Ir štai viename straipsnyje D.M.Jasaitytė teigia, kad „Europa nebeturi tikslo, nebeturi idealų; mūsų karta yra grąsinama pavojaus jų irgi netekti³⁰“. Autorė straipsnyje teigia, kad esanti situacija pasaulyje susidarė dėl apšvietos laikotarpyje iškilusių idėjų, kada žmogus paliko scholastinį būties supratimą, o krikščioniškasis apreiškimas nebebuvo vienintelis jo kelrodis ir jis ėmė pats savo proto galia aiškintis pasaulį ir visumą³¹. Todėl žmogus „dabar yra nepajėgus atsakyti savo gyvenimo prasmės klausimą“ o „nežinąs savo gyvenimo prasmės žmogus yra silpnas; jis neturi vertės sąvokos ir neturi tikėjimo, kuris giliausioj savo esmėj yra jėga³²“. Čia pat autorė pasidžiaugia, kad „istorinis likimas yra taip lėmęs, kad lietuvių tauta buvo išjungta iš didžiojo ir rizikingo apšvietos laikotarpio“, todėl „lietuvio sąmonė nėra nuvargusi ir vienpusiška ir lietuviškoje dvasioje yra išlikusi sveika vitalinė jėga teigti gyvenimą³³“. O kadangi lietuvių sąmonė dar nėra nuvargusi, todėl autorė iškelia šviesuomenei tremtyje didžiulį uždavinį- „išsaugoti lietuviškąją dvasią savyje ir iš jos paimti kūrybines jėgas<...>, išlaikyti gyvą ir augančią Lietuvą<...> sukurdami laisvą žmogų³⁴“. Taip pat autorė teigia, kad „vienintelė mūsų tautinio gyvenimo forma tremtyje yra visuomeninis gyvenimas. Visuomeninis pačia plačiausia prasme- tai yra tinklas, kuriame srūva mūsų tautos gyvybė³⁵“. Galima būtų daryti išvadą, kad autorė gyvenimo tikslu laiko lietuviybės išsaugojimo darbą tremtyje, o tokio darbo nustojimas ir atsisakymas būtų tas pats, „kas palikti savo

²⁷ J.Aistis *Trijų moterų lyrika*, 1952 09 07, www.aidai.us

²⁸ A.Jasmantas *Moteriškumas lyrikoje*, 1950 09 07, www.aidai.us

²⁹ J.Aistis *Trijų moterų lyrika*, 1952 09 07, www.aidai.us

³⁰ D.M.Jasaitytė *Kolegos susimąstymai. Akademiniis gyvenimas*, 1948 06 15

³¹ Ten pat

³² Ten pat

³³ Ten pat

³⁴ Ten pat.

³⁵ Ten pat

namus ir eiti ten, kur nėra jokios pastogės³⁶. Todėl ji teigia, kad „lietuviškoji dvasia mums yra vienintelis ginklas<...>“ o „mūsų kelias yra ją įkūnyti savo kūryboje³⁷“.

Kito straipsnio autorė taip pat teigia, kad atsidūrus tremtyje svarbiausia yra „sulaikyti lietuvišką visuomenę nuo nutautinimo ir kurti bei puoselėti visais būdais lietuvių tautos meną³⁸“. Autorė taip pat tvirtina, kad „lietuviais išlikti, nors ir varge savoje žemėje, savoje aplinkumoje yra lengviau nei išlaikyti lietuviškumą kitų tautų tarpe, kur kasdien yra grąšoma lietuviškai minčiai, lietuviškam žodžiui bei lietuviškam gyvenimo būdai³⁹“. Kadangi autorė labiausiai susirūpinusi jaunąja karta, ji ragina atkreipti tinkamą dėmesį į jaunosios kartos lituanistinį švietimą⁴⁰ ir apgailėstauja dėl prarastų lietuvių, kurie ir būdami laisvėje yra abejingi lietuviškiems reikalams⁴¹, kurie įvardijami ir kaip Lietuvos išdavikai. Čia autorė ne išvykimą iš Lietuvos, ne Lietuvoje likusių žmonių prisitaikymą laiko išdavyste, o būtent abejingumą teigdama, kad „savo tautos dvasios išdavimas vyksta ir laisvuosiuose kraštuose gyvenančių lietuvių šeimose“, kurie „pakeičia savo pavardę<...>, niekada jokia proga neparemia nei lietuviškos kovos reikalų, nei spaudos, nei fondų<...>“ ir taip „išduoda lietuvių ir nusikalsta savo motinai bei pasilikusiems nelaisvėje broliams⁴²“. Vienu iš pagrindinių lietuviybės išsaugojimo būdų autorė mato ugdymą šeimoje, nes „tik budėjimas ir darni pusiausvyra šeimoje tarp materialinių ir idealinių lietuviškųjų reikalų gali mūsų išseivius apsaugoti ir padėti jiems išlikti lietuviams⁴³“. Kadangi „tautinė sąmonė yra glaudžiai susijusi su kalbos vartojimu“ o „nykstant tautinės kalbos vartojimui, nykstanti ir tautinė sąmonė⁴⁴“, tai „visas auklėjimas šeimoje priešmokyklinio amžiaus vaikų turi būti tik lietuviškas⁴⁵“, nes tik taip vaikui lietuvių kalba bus gimtoji. Be kalbos vartojimo autorė jaudina ir lietuviškoji kultūra, kuri išseivijoje taip pat nyko. Ji teigė, kad kultūra turėtų būti pradėti puoselėti taip pat šeimoje, kadangi „lietuviška šeima yra ta išganinga oazė dykumoje, kur galėtų įžengti ir atsigauti lietuviška kultūra⁴⁶“. Autorė teigia, kad lietuviškumas turėtų būti ugdomas ne vien tik per šeimas ir organizacijas, bet ir per bažnyčias, kadangi „yra daug lietuvių, kurie nepriklauso jokiai organizacijai, nesideda į Liet. Bendruomenę, o bažnyčias lanko ir yra geri parapijiečiai⁴⁷“, o

---

³⁶ Ten pat

³⁷ Ten pat

³⁸ I.Matusevičienė *Būdai ir priemonės tautinei kultūrai išlaikyti*, 1956 01 01, www.aidai.us

³⁹ Ten pat

⁴⁰ Ten pat

⁴¹ I.Matusevičienė: „Kur vienas milijonas Amerikos lietuvių? Čia nebuvo nei karų, nei koncentracijos stovyklų, o savo žmonių čia taip pat netekome“

⁴² Ten pat

⁴³ Ten pat

⁴⁴ J. *Apie lietuviybės padėtį Amerikoje*, 1950 02 02, www.aidai.us

⁴⁵ I.Matusevičienė *Būdai ir priemonės tautinei kultūrai išlaikyti*, 1956 01 01, www.aidai.us

⁴⁶ Ten pat

⁴⁷ Ten pat

„parapijos bendradarbiavimas su šeima vaikų katekizacijos klausimais turėtų būti labai glaudus⁴⁸“, nes tai padeda palaikyti gyvą tautinę dvasią. Autorė neapsistoja ties šeima ir bažnyčia ir teigia, kad lietuviškumą turi padėti ugdyti švietimas, sportas („vykusiai organizuoti sporto klubai yra geriausia priemonė patraukti ir išlaikyti lietuviškąjį jaunimą“), taip pat ir įvairios organizacijos⁴⁹. Gabrielė Prialgauskaitė taip pat mano, kad lietuvių kalbos išsaugojimas yra labai svarbus, nes „lietuvių kalbos mokėjimas yra daugiau, negu sugebėjimas daiktus pavadinti lietuviškais vardais. Kalba yra pagrindinė žmogaus socialinio bendravimo priemonė. Be to, gimtoji kalba turi įtakos į žmogaus būdą, galvojimą, gyvenimą ir net laikymąsi⁵⁰“. Priešingai nei I.Matusevičienė, autorė teigia, kad lietuviybės išlaikymas svarbus ne tik jaunimo tarpe, bet ir „visose mūsų bendruomenės amžiaus grupėse, nes tautinis susipratimas kiekvienoje jų turės lemiančios įtakos tautinio charakterio išlaikymui augančiose ir būsiose kartose⁵¹“. Tačiau pritaria, kad „jaunimo išauklėjimas lietuviškoje dvasioje yra vienas iš pačių svarbiausių uždavinių⁵²“.

Taigi pabaigai būtų galima daryti išvadas, kad moterys išeivijoje ieškojo savęs, savojo gyvenimo įprasminimo per darbą Lietuvos labui, kadangi matoma, kad moterys išeiviją suvokė kaip didžiulį išbandymą ne tik lietuvių tautai, bet ir kiekvienam lietuviui atskirai. O darbas ir gyvenimas vardan lietuviybės ir buvo suvoktas kaip gyvenimo prasmė. Kiti ieškojimai, buvo tik šio tikslo siekimo, lietuviybės išsaugojimo, priemonės. Bandant pažvelgti, kokia moteris buvo kitų akimis, matoma, kad ji buvo išaukštinta, suvokta ne tik kaip lietuviybės nešėja, bet ir kaip vienintelė sąlyga žmogiškumui.

---

⁴⁸ Ten pat

⁴⁹ Ten pat

⁵⁰ G.Prialgauskaitė *Tautinės kultūros išlaikymas priešmokyklinio ir mokyklinio amžiaus jaunime*, 1956 01 01, www.aidai.us

⁵¹ Ten pat

⁵² Ten pat.